בבית המשפט העליון

בש"א 6096/22

לפני:	כבוד הנשיאה א' חיות
המבקש:	פלוני
	נ ג ד
המשיבות:	1. פלונית 2. היועצת המשפטית לממשלה
	בקשה לפי סעיף 3(ה) לחוק שיפוט בעניני התרת נישואין (מקרים מיוחדים וסמכות בין-לאומית), התשכ"ט-1969; תשובה מטעם היועצת המשפטית לממשלה מיום 22.12.2022
בשם המבקש:	עו"ד דליה אבני וינשטיין
בשם היועצת המשפטית לממשלה:	עו"ד יסכה פישר-יוסף

החלטה

זוהי בקשה לפי סעיף 3(ה) לחוק שיפוט בעניני התרת נישואין (מקרים מיוחדים וסמכות בין-לאומית), התשכ"ט-1969 (להלן: חוק התרת נישואין), לקביעת סמכות השיפוט בבקשת המבקש להתרת נישואיו עם המשיבה 1 (להלן: המשיבה).

רקע הדברים והשתלשלות העניינים

1. כעולה מכתבי הטענות בהליך דנן, בשנת 2016 נישאו המבקש והמשיבה – אזרחית הפיליפינים, בטקס נישואין אזרחיים בפיליפינים. סמוך לאחר מכן החל המבקש לפעול להסדרת מעמדה של המשיבה בישראל, ובחודש ספטמבר 2017 היא הגיעה ארצה

והחלה בהליך מדורג לקבלת מעמד מכוח נישואיה למבקש. במסגרת ההליך המדורג, ביום 31.5.2018 ניתן למשיבה רישיון ישיבה ארעי מסוג א/5 לתקופה של שנה.

2. בחודש יוני 2019 הופסק ההליך המדורג בעקבות פניית המבקש לרשות האוכלוסין וההגירה ועל רקע פרידתם של בני הזוג מספר חודשים קודם לכן. ביום 24.7.2019, הגיש המבקש בקשה לבית המשפט לענייני משפחה בחיפה להתרת הנישואין, ובה טען כי המשיבה "הוליכה אותו שולל" ונישאה לו על מנת לזכות במעמד בישראל (תה"ן (משפחה חי') 60457-07-19). במסגרת ההליך שהתנהל בפני בית המשפט לענייני משפחה, הגיש המבקש חוות דעת מומחה לדין הפיליפיני באשר לתוקף נישואיו עם המשיבה, וכן מספר תצהירים באשר להשתייכותה הדתית של המשיבה. המשיבה לא הגישה כתב טענות כלשהו במסגרת אותו הליך.

3. נוכח טענת המבקש כי המשיבה משתייכת לזרם הנצרות הרומי קתולי (לטיני), והשתייכות המבקש לדת היהודית, ביום 3.6.2021 פנה בית המשפט לענייני משפחה בחיפה לנשיא בית הדין הפטריארכלי לטיני לערעורים (להלן גם: בית הדין הפטריארכלי), ולנשיא בית הדין הרבני הגדול, בהתאם לסעיף 3(א) לחוק התרת נישואין, על מנת שיקבעו אם יש צורך בעריכת גירושין על פי הדין הדתי שלפיו דן כל אחד מבתי הדין, וביחס לבית הדין הפטריארכלי שיקבע גם אם הדין הדתי מאפשר גירושין או ביטול נישואין בנסיבות העניין (החלטות הנשיאה ש' אייזנברג). ביום 13.6.2021 העביר בית הדין הרבני הגדול חוות דעת מטעמו, ובה צוין כי בהתאם לחומר שהועבר אליו "עשוי ביה"ד הרבני להכריז על הנישואין האזרחיים [בין המבקש למשיבה] שנערכו בפיליפינים בתאריך 6/6/2016, בטלים מעיקרם".

ביום 24.1.2022 העביר בית הדין הפטריארכלי מכתב לבית המשפט לענייני משפחה, ובו צוין כי בית הדין לא יכול לחוות את דעתו על הצורך בגירושין בנסיבות העניין, וזאת משלא הומצאו לו מסמכים שונים הנוגעים להשתייכותה הדתית של המשיבה לכנסיה הקתולית, וכן אישור על כך שהיא לא נישאה בנישואין דתיים בכנסיה. בעקבות מכתבו של בית הדין הפטריארכלי, הורה בית המשפט לענייני משפחה למבקש להמציא לו את המסמכים החסרים. ביום 1.5.2022 הגיש המבקש לבית המשפט לענייני משפחה ולבית הדין הפטריארכלי תצהיר מטעם באת כוחו, ובו צוין כי היא הצליחה ליצור קשר עם המשיבה וזו השיבה על השאלות שנכללו במכתב בית הדין הפטריארכלי מיום 24.1.2022. בהקשר זה צוין כי המשיבה אישרה שהיא הוטבלה לנצרות, לא המירה את דתה ומעולם לא נישאה בטקס נישואין דתי. בנוסף, בתצהיר צוין כי המשיבה הסכימה

לנסות להעביר לידי באת כוח המבקש העתק מתעודת ההטבלה שלה, אך מאז אותה שיחה לא הצליחה באת כוח המבקש ליצור עם המשיבה קשר.

4. ביום 31.5.2022 העביר בית הדין הפטריארכלי מכתב לבית המשפט לענייני משפחה, ובו הבהיר בית הדין כי תצהיר באת כוח המבקש אינו עונה על בקשת בית הדין לקבלת מסמכים הנוגעים להשתייכותה הדתית של המשיבה ועל כך שלא נישאה בנישואין דתיים. בהיעדר המסמכים האמורים, כך צוין, לא יוכל בית הדין לחוות את דעתו על הצורך בגירושין. בעקבות מכתבו של בית הדין הפטריארכלי, הורה בית המשפט לענייני משפחה בחיפה למבקש להודיע על עמדתו באשר להמשך ניהול ההליך. בהמשך לכך, ומשלא התקבלה עמדת המבקש במועד, ביום 18.7.2022 הורה בית המשפט לענייני משפחה על מחיקת הליך התרת הנישואין. למחרת הגיש המבקש בקשה לביטול ההחלטה המורה על מחיקת הליך התרת הנישואין, ולצדה בקשה למתן פסק דין בהליך.

5. ביום 1.8.2022 דחה בית המשפט לענייני משפחה את בקשת המבקש (השופטת ה' גורביץ-עובדיה). בית המשפט ציין כי המבקש לא פעל להמצאת המסמכים שדרש בית הדין הפטריארכלי, ומשכך הורה בית המשפט על מחיקת ההליך. בית המשפט הוסיף כי ככל שהמשיבה לא משתפת פעולה עם המבקש, ובשל כך המסמכים שדורש בית הדין הפטריארכלי אינם בידיו, על המבקש לפנות לבית הדין "ולמצות ההליך בפניו". בנסיבות אלו, כך צוין, אין בסמכות בית המשפט לענייני משפחה להחליף את שיקול דעת בית הדין הדתי. לחלופין, בית המשפט לענייני משפחה ציין כי:

> "עומדת למבקש האפשרות לפנות בהתאם לסעיף 3(ה) [לחוק התרת נישואין] בבקשה להורות כי סמכות השיפוט תהא לבית משפט זה או ערכאה אחרת".

בהמשך לכך, בית המשפט ציין כי "לפנים משורת הדין, אם יעלה בידי המבקש לקבל חוות דעת בית הדין הכנסייתי בתוך 30 יום מהיום או בתוך אותו מועד, בית משפט זה יוסמך, כפי הקבוע בסעיף 3(ה) [לחוק התרת נישואין], יוכל המבקש להגישם בהליך כאן".

הבקשה דנן

6. מכאן הבקשה שלפניי, בה טוען המבקש כי בנסיבות העניין יש להורות, בהתאם להוראות סעיף 3(ה) לחוק התרת נישואין, כי סמכות השיפוט לדון בבקשתו להתרת נישואיו מהמשיבה תהא נתונה לבית המשפט לענייני משפחה בחיפה. המבקש שב ומציין כי המסמכים שדורש בית הדין הפטריארכלי אינם ברשותו, ומדגיש בהקשר זה כי אין

ביכולתו לפנות לרשויות הפיליפיניות על מנת לנסות להשיג את המסמכים האמורים, וזאת בשל העלויות הכרוכות בכך. עם זאת, לטענת המבקש, המסמכים השונים שהציג בפני בית המשפט לענייני משפחה מלמדים כי ניתן להתיר את הנישואין כ"בטלים מעיקרם" ובמעמד צד אחד. בהקשר זה מציין המבקש את חוות הדעת שהתקבלה מבית הדין הרבני הגדול ביום 13.6.2021, ולפיה בית הדין הרבני עשוי להכריז על הנישואין האזרחיים בין המבקש למשיבה כבטלים מעיקרם. כמו כן, המבקש טוען כי מחוות הדעת שהגיש לבית המשפט לענייני משפחה, עולה כי בהתאם לדין הפיליפיני ניתן להתיר את נישואיו עם המשיבה במעמד צד אחד.

7. ביום 2.10.2022 הוריתי למשיבה וליועצת המשפטית לממשלה (להלן גם: היועצת) להגיש את תשובותיהן לבקשה דנן. תשובת המשיבה לא התקבלה, חרף העובדה שהמועד להגשתה חלף זה מכבר. תשובת היועצת התקבלה ביום 22.12.2022.

8. היועצת מציינת כי ההסדר שנקבע בחוק התרת נישואין נועד למנוע מצב שבו נישואי זוג יותרו מבחינה אזרחית מכוח החלטת בית המשפט לענייני משפחה, אך בני הזוג יוסיפו להיחשב כנשואים מבחינת הדין הדתי. היועצת טוענת כי בענייננו לא התקיים התנאי המקדים להגשת בקשה לפי סעיף 3(ה) לחוק התרת נישואין, והוא החלטה של בית המשפט לענייני משפחה על העברת הבקשה להתרת נישואין לבית דין דתי בהתאם להוראות סעיף 3(ג) לחוק התרת נישואין. בהקשר זה מפנה היועצת לתקנה 130 לתקנות בית משפט לענייני משפחה (סדרי דין), התשפ"א-2020 (להלן: תקנות בית המשפט לענייני משפחה), ולפיה המועד להגשת בקשה לפי סעיף 3(ה) לחוק התרת נישואין הוא בתוך 14 ימים מהיום שבו הומצאה הודעה על העברת הליך התרת הנישואין לבית דין דתי. משום שבענייננו לא הוחלט על העברת הליך התרת הנישואין לבית דין דתי, ממילא לא ניתנה הודעה על כך, ומשכך בשלב זה לא ניתן להגיש בקשה לפי סעיף 3(ה) לחוק התרת נישואין.

בשים לב לאמור, ובהתחשב בנסיבות העניין, היועצת סבורה כי נכון יהיה שבית המשפט לענייני משפחה יפנה לבית הדין הפטריארכלי על מנת לקבל ממנו חוות דעת באשר לשאלה העקרונית "האם נישואין אזרחיים של אדם המשתייך לדת היהודית ושל אישה המשתייכת לדת הנוצרית הקתולית מצריכים התרה על פי הדין הקתולי"; ובמידה ונישואין כאלה תקפים – האם ניתן להתירם. זאת, מבלי להידרש בשלב זה לשאלת השתייכותה של המשיבה לדת הנוצרית הקתולית. היועצת סבורה כי לאחר קבלת עמדתו העקרונית של בית הדין הפטריארכלי, יוכל בית המשפט לענייני משפחה לקבוע אם הסמכות לדון בהליך התרת הנישואין נתונה לו; או כי יש להעביר את ההליך לבית הדין

הפטריארכלי, ואז יהיה מקום לברר את שאלת השתייכותה הדתית של המשיבה. מכל מקום, היועצת מציינת כי בהתאם לחוק התרת נישואין, ככל שבית הדין לא ימסור חוות דעת מטעמו בתוך שלושה חודשים, הסמכות לדון בהליך תהא נתונה לבית המשפט לענייני משפחה (סעיף 3(ד) לחוק).

דיון והכרעה

9. לאחר עיון בטענות המבקש והיועצת, אני סבורה כי בהתאם להוראות חוק התרת נישואין, בשלב זה אין מקום להידרש לבקשה דנן.

10. חוק התרת נישואין, אשר נחקק בשנת 1969, ביקש להסדיר, בין היתר, את שאלת הפורום המוסמך לדון בענייני התרת נישואין של בני זוג שאינם בני אותה עדה דתית. בהתאם לנוסחו של חוק התרת נישואין עד לשנת 2005, על בני זוג שאינם בני אותה עדה דתית היה "[...] לפנות לנשיא בית המשפט העליון כדי שזה יקבע למי נתונה הסמכות לדון בהתרת נישואיהם – לבית דין דתי או לבית משפט אזרחי" (בע"ם 5640/16 פלונית נ' פלוני, פסקה 2 (22.6.2017) (להלן: עניין פלונית); וראו: סעיף 1 לחוק שיפוט בעניני התרת נישואין (מקרים מיוחדים), התשכ"ט-1969, ס"ח 248). בשנת 2005 נחקק תיקון מס' 2 לחוק התרת נישואין, ואחת ממטרותיו העיקריות הייתה "לפשט את הליך התרת הנישואין [...] ולקבוע כי בקשות להתרת נישואין במקרים המיוחדים [תוגשנה] לבית המשפט לענייני משפחה" (דברי הסבר להצעת חוק שיפוט בעניני התרת נישואין (מקרים מיוחדים) (תיקון מס' 2) (סמכות בין-לאומית וקביעת ערכאת שיפוט), התשס"ג-2002, ה"ח הממשלה 162; וראו: סעיפים 1-2 לחוק התרת נישואין; עניין פלונית, בפסקה 3).

11. משהוגשה בקשה כאמור לבית המשפט לענייני משפחה, קובע חוק התרת נישואין כי אם "לפחות אחד מבני הזוג הוא בן עדה דתית מוכרת בישראל, על בית המשפט לענייני משפחה לפנות לראש בית הדין הרלבנטי כדי שהלה יקבע אם יש צורך בגירושין לפי הדין הדתי שלפיו הוא דן" (שם, בפסקה 3; וראו: סעיף 3(א) לחוק התרת נישואין). עוד יצוין כי אם נשלחה פנייה כאמור לבית דין דתי של אחת העדות הנוצריות המוכרות בישראל, על ראש בית הדין הדתי לקבוע גם אם הדין שלפיו הוא דן מאפשר גירושין בנסיבות העניין (סעיף 3(א)(3) לחוק התרת נישואין). בהמשך לכך, סעיף 3(ג) לחוק התרת נישואין מורה כי "קבע ראש בית הדין או דיין מוסמך כי יש צורך בגירושין כאמור [...] ולענין עדה נוצרית גם כי הדין מאפשר גירושין כאמור [...] יעביר בית המשפט את הבקשה להתרת הנישואין לבית הדין הדתי, כדי שיקבע את המועד לדיון ולהחלטה בדבר הגירושין". אם כן, ככל שקבע בית הדין הדתי הרלוונטי כי יש צורך

בגירושין לפי הדין הדתי, ולעניין עדה נוצרית גם כי גירושין כאמור אפשריים, תועבר הבקשה להתרת נישואין לבית הדין הדתי.

12. בענייננו, כאמור, הגיש המבקש בקשה לקביעת סמכות השיפוט בבקשתו להתרת נישואיו עם המשיבה, וזאת בהתבסס על סעיף 3(ה) לחוק התרת נישואין, שזו לשונו:

> "על אף האמור בסעיף זה רשאי נשיא בית המשפט העליון לבקשת בעל דין או לבקשת היועץ המשפטי לממשלה, שהוגשה בתוך מועד שייקבע בתקנות, להורות כי סמכות השיפוט בבקשה מסוימת להתרת נישואין תהיה לבית המשפט או לבית דין דתי אחר, אם שוכנע כי הדבר מוצדק בנסיבות הענין" (ההדגשה הוספה).

תקנה 130(א) לתקנות בית המשפט לענייני משפחה קובעת כי בקשה לפי סעיף 3(ה) לחוק התרת נישואין "תוגש בתוך ארבעה עשר ימים מיום המצאת ההודעה לפי תקנה 127". תקנה 127 לתקנות בית המשפט לענייני משפחה, שכותרתה "הודעה על העברת התובענה לבית דין דתי", קובעת כי:

> "הועברה התובענה לבית דין דתי לפי סעיף 3(ג) [לחוק התרת נישואין], ישלח בית המשפט הודעה על כך לצדדים וליועץ המשפטי לממשלה, בצירוף הקביעה של בית הדין הדתי לפי הסעיף האמור".

13. כפי שצוין לעיל, סעיף 3(ג) לחוק התרת נישואין קובע את התנאים שבהם תועבר בקשה להתרת נישואין לבית דין דתי, וזאת בשונה מפנייה לראש בית דין דתי לצורך בירור אם במקרה פלוני יש צורך בגירושין (ואם מדובר בעדה נוצרית, כי גירושין כאמור גם אפשריים מבחינת הדין הדתי). מהאמור עולה כי בהתאם להוראות חוק התרת נישואין ותקנות בית המשפט לענייני משפחה, תנאי הכרחי להגשת בקשה לפי סעיף 3(ה) לחוק התרת נישואין הוא שבית המשפט לענייני משפחה הורה על העברת בקשה להתרת נישואין לבית דין דתי לפי סעיף 3(ג) לחוק התרת נישואין.

14. בענייננו, וכפי שציינה היועצת המשפטית לממשלה בצדק, בית המשפט לענייני משפחה בחיפה לא הורה על העברת הבקשה שהגיש המבקש להתרת נישואיו עם המשיבה לבית דין דתי כלשהו. משאלו פני הדברים, אין מנוס מן המסקנה כי לא ניתן להידרש לבקשה דנן לגופה בשלב זה. לא נעלמו מעיניי טענות היועצת המשפטית לממשלה באשר למסלול הדיוני שלגישתה ניתן לנקוט בנסיבות העניין, אך אינני רואה מקום לקבוע מסמרות ביחס לכך במסגרת הבקשה דנן. למותר לציין כי טענות הצדדים בהיבטים אלה שמורות להם, לרבות במסגרתם של הליכים עתידיים, ככל שהדבר יידרש.

15. אשר על כן, הבקשה נדחית. בנסיבות העניין לא ייעשה צו להוצאות.

ניתנה היום, י׳ בשבט התשפ״ג (1.2.2023).

ה נ ש י א ה